

Исићево излагање у целини је поткрепљено обимном архивском грађом и изворима, па је дубока истраженост јача страна његове студије. Било би прескромно Исићеву књигу окарактерисати само као допринос историографији, јер она је заправо солидна основа за наставак рада на изучавању сељаштва на широј равни. Њен значај је у најуже схваћеном смислу двоструки. С једне стране књигом „Сељаштво ваљевске области 1929-1941” је обрађен један значајан сегмент историје Ваљева и ваљевског краја, а задатом тематиком, начином и методологијом рада Исићева књига је рецепт како ићи ка историји Ваљева. С друге стране, историчари који се синтетизовано баве историјским процесима у студији Исића су добили на појединим местима готове елементе синтезе и већим делом резултате који се могу користити у компаративним анализама.

Књига садржи регистар личних имена и 17 табела са корисним подацима.

Мирослав Перишић

Мирослав ПЕРИШИЋ, ПРОТА МАТЕЈА НЕНАДОВИЋ, живот и рад, Ваљево 1984, 100.

Ово је једна од најкомплетнијих и најсажетијих обрада живота Проте Матеје и у том погледу је Перишићев рад драгоцен за све оне који желе да упознају животни пут истакнуте личности српске историје.

Перишић у овом делу осветљава историју Србије у првој половини XIX века потресене првим и другим српским устанком, са посебним освртом на улогу Проте Матеје. Аутор се у приказивању живота и рада Проте Матеје, храброг ратника, вештог дипломате, државника и писца користи најважнијим обављеним изворима, историјском литературом и делимично радовима из књижевности.

Књига је прегледно, јасно и лепим стилем написана. Садржи следећа поглавља: СТАБЛО НЕНАДОВИЋА (9-17), ПРОТА МАТЕЈА НЕНАДОВИЋ – РОЂЕЊЕ И ШКОЛОВАЊЕ (19-22), ПРОТА И ПРВИ СРПСКИ УСТАНАК (23-59), ДЕЛОВАЊЕ НА БЕЧКОМ КОНГРЕСУ (61-68), У ДРУГОМ СРПСКОМ УСТАНКУ И ЗА ВРЕМЕ ПРВЕ ВЛАДАВИНЕ МИЛОША ОБРЕНОВИЋА (69-80), ЗА ВРЕМЕ ПРВЕ УСТАВОБРАНИТЕЉСКЕ ВЛАДЕ У ПЕРИОДУ ПРВЕ ВЛАДАВИНЕ КНЕЗА МИХАИЛА И ДРУГОГ УСТАВОБРАНИТЕЉСКОГ РЕЖИМА (81-89), МЕМОАРИ (91-94). На почетку књиге је уводна реч коју је дао аутор, на крају је закључак, кратак резиме на немачком језику, списак извора и литературе и кратка белешка о писцу. Рад садржи 10 фотографија, карту „Београдски пашалук 1804. г.” на којој су обележена седишта Правитељствујушег совјета који је основан 1805. године и два факсимила.

Аутор у првом поглављу књиге говори о Ненадовићима: и Алекси, кога су Турци посекли на колубарском мосту у Ваљеву 1804. године, Јакову, Јеврему, Сими и Љубомиру Ненадовићу, сину Проте Матеје. Обавештава одакле су и када Ненадовићи дошли у Бранковину.

У другом поглављу приказује Матејино школовање; године 1777. у Бранковини, код Ваљева, родио се Матеја, син Алексе Ненадовића, дугогодишњег кнеза ваљевске Тамнаве и Посавине. У Бранковини је учио код попа Станоја, а даље школовање наставља у Срему, у Купинову и Ашањи. Враћа се у Бранковину, где су га запосили 6. јуна 1793. године.

Наслов трећег дела књиге је: „Прота и први српски устанак”. Прота је организовао устанак у ваљевском крају. Аутор описује борбе које су вођене за ослобођење Ваљева и Шапца, Матеја Ненадовић је војсковођа у бици на Мишару 1806. године. Устаничким снагама на Дрини командовали су Лука Лазаревић и Прота Матеја. Био је први председник Правитељствујушег совјета, затим војвода тамнавски.

У четвртом поглављу приказује Протино деловање на бечком конгресу. После првог српског устанка Матеја Ненадовић прелази у Аустрију и настоји да велике силе заинтересује за борбу Србије против Турске.

Из петог дела под насловом „У другом српском устанку и за време прве владавине Милоша Обреновића”, између осталог, сазнајемо да је Прота Матеја после избијања другог српског устанка, прешао у Србију и постао ваљевски кнез, а затим члан Народне канцеларије у Београду. Због неслагања са владавином кнеза Милоша, Прота Матеја одлази у пензију.

Наслов шестог поглавља је: „За време прве уставобранитељске владе, у периоду прве владавине кнеза Михаила и другог уставобранитељског режима”. Због неслагања са кнезом Михаилом Матеја Ненадовић мора да оде из Србије 1840. године у Цариград. Доласком Александра Карађорђевића на власт 1842. године враћено је Ненадовићу његово старо звање државног саветника. На свој захтев пензионисан је 1852. године. Умро је у Ваљеву 1854. године, сахрањен је у Бранковини.

Последњи седми део односи се на Протине „Мемоаре” који су једно од најзанимљивијих књижевноисторијских дела у XIX веку. Својој деци за успомену и поуку оставио је „Мемоаре”, у којима износи своје утиске о догађајима и личностима из првог српског устанка. Њих је први пут почео да објављује његов син Љубомир, књижевник, у часопису „Шумадинка” 1856. године. Међутим, иако је у овој књизи много доброга речено о Протиним „Мемоарима” мало је написано, и са те стране могле би јој се ставити замерке. Међутим, писање о овом познатом Ненадовићевом делу, није једини задатак аутора.

Ова по обиму невелика књига је вредно сведочанство напора да се овај војвода, државник и писац „Мемоара” приближи што ширем кругу читалаца. Она, пре свега, може да послужи наставницима и ученицима у настави завичајне историје, као приручник за упознавање са животом и радом Проте Матеје Ненадовића и значајним историјским догађајима у Србији у XVIII и XIX веку. Ауторове претензије нису биле, како је сам нагласио, „да улази у расправе о неким недовољно истраженим периодима Протиног живота” већ, пре свега да пружи преглед најважнијих момената из живота и рада Матеје Ненадовића. М. Перишић скреће пажњу да „овим радом није исцрпљено све оно што чини богатом личност Матеје Ненадовића”. Књига је корисна као подстрек за даље проучавање и писање.

Из свега овога што је речено, није тешко закључити да је реч о књизи вишеструко значајној и корисној.

Издавач је Међуопштински историјски архив, Ваљево.

Јасмина Вукадин

Др Леонтије ПАВЛОВИЋ, РАДИКАЛНА СТРАНКА У СРБИЈИ ПРЕ ТИМОЧКЕ БУНЕ ПРЕМА АРХИВСКОЈ ГРАЋИ ИЗ ЗБИРКЕ МУЗЕЈА У СМЕДЕРЕВУ, Смедерево 1984, 188.

Неуморни истраживач српске историје, посебно Смедерева, др Леонтије Павловић приредио је ову врло корисну збирку докумената о почецима Радикалне странке у Србији. Књига је значајан допринос упознавању најмасовније политичке странке Србије о којој је још увек нема солидне монографије.

Ова архивска грађа сачувана је у личној документацији Пере Тодоровића (1852–1907), рођеног у околини Смедерева, који је један од оснивача Радикалне странке. Документа публикована у овом раду су део сачуване грађе.

Књига садржи 126 докумената и предговор са литературом који је зналачки приредио др Леонтије Павловић.

Није нам циљ да приказујемо књигу у целини из које се могу видети почеци и рад организација ове странке у Србији (1882, 1883), већ само она поглавља која се односе на Ваљево и ваљевски крај. Ова грађа (14 докумената) је врло занимљива и из ње сазнајемо о оснивању Месног одбора Радикалне странке у Ваљеву, јануара 1882. године, о његовом раду, мишљењу ваљевских радикала које је упућено Главном одбору Радикалне странке а односи се на даље путеве борбе. Посебну пажњу привлачи списак чланова Народне радикалне странке код месног одбора у лето 1882. године који је бројао 66 чланова. Осим грађана Ваљева овим списком обухваћени су и мештани из околине.

У редовим радикала налазили су се трговци, учитељи, занатлије, чиновници, професори и сељаци. Жена је било мало у редовима странке и једина која се помиње је Мара Т. Стојановићка.

Документа која се односе на околна места такође су интересантна: у Ваљевској Каменици полиција је ометала радикалски збор и прогонила радикалског посланика, у Обреновцу народ је одбијао да уписује ратни зајам (1876) под изговором да нема новца.